

MUUTOKSEN VÄREITÄ

Historiallinen Aikauskirja elää uudistumisen aikaa, sillä lehti saa vuoden 2001 alussa uuden päätoimittajan. Lehden taustalla on kuitenkin tapahtunut jo kuluvan vuoden aikana muutoksia, jotka eivät suoranaisesti näy sen palstoilla. Lehden julkaisijajärjestöt ovat solmineet uuden kustannussopimuksen, joka merkitsee mm. lehden hallintojärjestelmän muuttumista. Julkaisijajärjestöissä on jo pitkään käyty keskusteluja siitä, miten lehteä haluttaisiin kehittää ja millaisena julkaisijat näkevät sen aseman historiantutkijoiden ja alan harrastajien lehtenä. Kysymystä tarkastellaan seuraavassa Suomen historiallisen seuran ja Historian Ystävien Liiton kannalta.

PIRKKO LEINO-KAUKIAINEN

Aikauskirja elää ajassa

■ Historiallinen Aikauskirja on muutosten kynnyksellä. Näistä suurin on päätoimittajan, professori *Obto Mannisen* kymmenen vuotta kestäneen työrupeaman päättyminen vuoden 2000 lopussa. Lisäksi toimituksen taustalla on tapahtunut uudistuksia, jotka eivät kuitenkaan lehden sivuilla näy yhtä selvästi kuin toimituksen vaihtuminen, mutta kertovat osaltaan siitä, mitä lehden taustaryhmissä ajatellaan ja ketkä asioita hoitavat.

Lehden kustantajajärjestöt Suomen historiallinen seura ja Historian Ystävien Liitto

päätyivät helmikuussa 2000 erinäisten edeltävien selvitysten, joita Jyrki Vesikansa tässä samassa lehdessä käsittelee, seurauksena uusimaan lehden kustannussopimuksen. Tärkein uudistus oli laajan toimitusneuvoston ja erillisen taloudellisen valtuuskunnan korvaaminen kuusijäsenisellä hallituksella, johon kumpikin järjestö valitsee aina kolme edustajaa varajäsenineen kolmeksi vuodeksi kerrallaan. Historiallisen seuran tutkijakokous nimesi kevättalvella seuran edustajiksi professorit *Raimo Salokankaan* (varajäsen prof. *Seppo Hentilä*) ja *Juha Sihvolan* (dos. *Katariina Mustakallio*) sekä dosentti *Pirkko Leino-Kaukiaisen* (dos. *Anne Ollila*). Ystävien edustajat taas ovat dosentti *Martti Häikiö* (fil. lis. *Seija-Riitta Laakso*), toimitusjohtaja *Kyösti Tiainen* (valt. maist. *Tuomo Lappalainen*) ja fil. lis. *Jyrki Vesikansa* (fil. maist. *Erkki Leimu*). Sopimuksessa todetaan myös, että hallitus valitsee puheenjohtajan kolmeksi vuodeksi kerrallaan vuorotellen kummankin järjestön edustajista. Nyt vuorossa oli historiallinen seura, joten puheenjohtajaksi valittiin Pirkko Leino-Kaukiainen ja varapuheenjohtajaksi Jyrki Vesikansa.

Hallituksen tehtävänä on vastata niistä toiminnoista, joita aikaisemmin hoitivat toimituskunta ja taloudellinen valtuuskunta. Näistä keskeisimpiä ovat taloudelliset ja muut juoksevat asiat, joihin kuuluvat luonnollisesti toimitustyön yleinen seuranta, tilauskannan kehitys ja markkinointia koskevat linjaukset. Hallitus ei ole mikään pakkopaita tai edes sadetakki toimituksen yllä, vaan sillä on toimitustyötä tukeva rooli. Sen kautta kulkee myös kommunikaatio julkaisijajärjestöjen kesken ja toimituksen sekä

järjestöjen välillä. Mitä tulee lehden sisältöön, toimitukselle taataan laaja itsenäisyys, mutta toimituksen päänvaivana ei ole esimerkiksi rahan hankinta; siitä tulee hallituksen huolehtia. Tällä hetkellä ajankohtaisia, avoimia kysymyksiä ovat aikakauskirjan vanhojen numeroiden digitointi sekä indeksointi tutkijoiden käyttöön ja mahdollinen verkkojulkaisu.

Päätoimittaja on valittu

Hallituksen näkyvin tehtävä on aina viiden vuoden välein valita Historialliselle Aikakauskirjalle päätoimittaja, sillä uudessakin sopimuksessa päätoimittajan asema painottuu voimakkaasti. Hän on se, joka määrittelee lehden keskeiset linjaukset ja johtaa käytännön työtä. Uuden päätoimittajan valinta oli kysymys, jonka hallitus sai pöydälleen heti järjestäytymiskokouksessa, sillä tehtävä oli julistettu haettavaksi jo ennen kustannussopimuksen allekirjoittamista. Hallituksella ei siis ollut mahdollisuutta etukäteen keskustella valintaperiaatteista tai linjakysymyksistä, vaan niitä oli muotoiltava päätösprosessin aikana. Sopimus sanoo, että päätoimittaja valitaan viideksi vuodeksi kerrallaan Suomen historiallisen seuran tutkijajäsenten keskuudesta ja mahdollisessa äänestyksessä hänen pitää saada taakseen vähintään neljän hallituksen jäsenen äänet. Tämä tarkoittaa sitä, että päätoimittajalla tulee olla kannatusta – vaikkakaan ei välttämättä yksimielistä – kummassakin julkaisijajärjestössä.

Määräaikaan mennessä kiitettävän moni tutkijajäsen ilmoitti kiinnostuksensa päätoimittajan tehtävää kohtaan. Hallitus asetti työryhmän, johon kuuluivat Martti Häikiö, Pirkko Leino-Kaukiainen ja Ohto Manninen valmistelemaan päätoimittajan valintaa. Kevään kuluessa hallitus haastatteli ehdokkaita ja kuuli runsaasti varteen otettavia ajatuksia lehden kehittämiseksi. Valinta oli kuitenkin kaikkea muuta kuin helppo lähinnä siksi, että ehdokkaat olivat varsin tasavahvoja, joskin erilaisia. Siksi hallitus piti tässä vaiheessa mahdollisena, että tehtävään voidaan kutsua myös henkilö, joka ei alunperin ollut ilmoittautunut. Julkaisijajärjestöjen hyväksymänä päätettiin kuitenkin julkista

ilmoittautumisaikaa pidentää, jotta ei syntyisi käsitystä siitä, että ”piiri pieni pyöri” ja teki sisäpiiripäätöksiä.

Jatkoajalla kentälle saatiin pari hyvää pelaajaa lisää. Päätöksentekoa ei lainkaan helpottanut se, että historiallisen seuran taholla kaikkia hakijoita pidettiin tehtävään pätevinä ja sopivina. Ratkaisu jäi Aikakauskirjan hallituksen käsiin. Päätös tehtiin 29.5. 2000, jolloin läsnä olivat hallituksen varsinaiset jäsenet sekä dosentti Katariina Mustakallio Juha Sihvolan tilalla. Ilmoitettuaan kiinnostuksensa päätoimittajan tehtävää kohtaan Sihvola tuli vaihtaneeksi puolta, eikä hän luonnollisestikaan enää voinut osallistua hallituksen istuntoihin. Päätoimittajan henkilöstä käytiin vielä vilkas keskustelu, jonka tuloksena yksimielisesti professori Juha Sihvola valittiin Historiallisen Aikakauskirja päätoimittajaksi viideksi vuodeksi 1.1.2001 alkaen. Kesän aikana uusi päätoimittaja kokoaa lehdelle toimituksen, ja ensi vuoden ensimmäisessä numerossa hän esittelee toimintalinjansa lukijakunnalle.

Kenen aikakauskirja?

Historiallinen Aikakauskirjan on perinteikäs, jopa instituution asemaan kohonnut julkaisu, jonka itsestään selväksi viite- ja taustaryhmäksi on mielletty kaikki suomenkieliset historian alan ammattilaiset. Opettajien suunnalla sitoutuminen lehteen on kuitenkin vähäistä, eikä tutkijoiden joukkokaan lehteä välttämättä tilaa, kuten seuraavasta kirjoituksesta hyvin selviää. Varttuneiden opiskelijoiden keskuudessa lukijapotentiaalia tulisi kasvattaa. Aktiivinen harrastajien joukko kuuluu lehden tilaajiin. Tilaaja- ja lukijakunta on kovin heterogeeninen, joten on syytä kysyä, kenen lehti Aikakauskirja siis oikeastaan on ja kenelle se tulisi suunnata. Mihin pyritään niillä muutoksilla, joita lehden taustalla ja toimituksessa on kevään 2000 kuluessa tehty?

Muodollisesti ensimmäiseen kysymykseen on helppo vastata. Historiallinen Aikakauskirja on sen julkaisijajärjestöjen, Suomen historiallisen seuran ja Historian Ystävien Liiton, yhdessä julkaisema ja kustantama aikakauslehti. Kyseessä on siis aika poikkeuksellinen yhdistelmä: historian tut-

kijoiden ja harrastajien yhteinen lehti, jonka tavoitteet määritellään kustannussopimuksessa seuraavasti: ”Historiallinen Aikakauskirja on historia-alan laaja-alainen ja monipuolinen tieteellinen julkaisu ... Samalla Aikakauskirja on Historian Ystävien Liiton jäsenlehti.”

Historiallisella Aikakauskirjalla on kansallinen tehtävä oman tieteenalansa tutkimuksen ja tieteellisen keskustelun julkaisijana äidinkielellämme niin, että ne ovat muidenkin kuin pienen tutkijapiirin saavutettavissa. Lehti toimii myös ulkomaisen tutkimuksen ja ajankohtaisen keskustelun välittäjänä suomalaiselle lukijakunnalle, joskin ulkomaisten tiedelehtien lukeminen on varmasti Suomessa yleistynyt.

Suomen historiallisen seuran ja Historian Ystävien Liiton jo 1920-luvulta periytyvästä julkaisuyhteistyöstä ja sen muodoista on paljon keskusteltu historiallisen seuran hallituksessa parin viime vuoden aikana. Kun ajatus kustannussopimuksen uusimisesta tuli esiin kevään korvalla 1998, seuran hallituksessa huomasimme sen tarpeen sanelemaksi. Yksimielisesti kannatimme ajatusta hallintorakenteen keventämisestä ja informaation parantamisesta, mutta samalla nousi esiin muita ajan vaatimuksia.

Seura oli tuossa vaiheessa keskittynyt väitöskirjojen ja muiden tieteellisten teosten julkaisemiseen, sillä julkaistujen nimikkeiden määrä oli ylittämässä seuran omat resurssit. Siksi sen rooli Historiallisen Aikakauskirjan julkaisijana oli painunut kellarikerrokseen. Siinä asiassa Vesikansan kommentissaan ampuma nuoli seuran passiivisuudesta osuu kohdalleen. Lehden asioista kertoi joskus vain taloudellisessa valtuuskunnassa istunut vt. prof. *Matti Peltonen*. Muuten tutkijoiden yhteydet lehden toimitusneuvostosta seuran hallitukseen eivät olleet edes heiveröisiä.

Tiedeyhteisön yhteisyritys

Kun seuran hallitus yllättäen havaitsi olevansa alan tärkeän aikakauslehden julkaisijana aika paljon vartija, heräsimme pohtimaan perusteellisesti lehden roolia, tehtävää, tavoitteita ja osuuttamme julkaisijana. Tuo sananvaihto oli hallituksen sisällä

vilkasta, mutta se ei ollut äänekästä eikä kovin erimielistä. Päinvastoin, totesimme, että Historiallinen Aikakauskirja on maassamme alan ainoa suomenkielinen tieteellinen lehti, jonka tieteellisen tason, sisällön monipuolisuuden ja laaja-alaisuuden säilyttäminen oli välttämätöntä. Julkaisu- ja keskustelufoorumina sekä uuden tiedon välittäjänä lehden tulee palvella koko tutkijayhteisön tarpeita. Sen kehittämiseen oli paneuduttava, ja siihen on nyt myös enemmän mahdollisuuksia, kun seuran muu julkaisuutoiminta on siirtynyt vuoden 2000 alusta lähtien Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran haltuun.

Lehden arvostuksen kohottamiseksi seuran hallitus halusi, että lehdessä ryhdytään noudattamaan kansainvälisesti yleistä, laadukkaan tieteellisen lehden tunnusmerkkiä: referee-järjestelmää. Jatkossa siis kaikki lehdelle tarjotut artikkelit hyväksytään julkaisutavaksi kahden asiantuntijan antamien kirjallisten lausuntojen perusteella. Tämä koskee vain artikkeliaineistoa, kun taas muihin osastoihin tarkoitettuista kirjoituksista päättää toimitus. Epäilijöille sanottakoon, että referee-lausunnot (ilman rahallista korvausta) on jo vuosia pyydetty historiallisen seuran julkaisuista, eivätkä tutkijat juurikaan ole kieltäytyneet tällaisista tehtävistä. Myös Suomessa tällä hetkellä toimitetun *Scandinavian Economic History Reviewin* ympärillä kansainvälinen asiantuntijaverkosto toimii hyvin. Näin ollen ei ole mitään aihetta epäillä, etteivätkö historiallisen seuran tutkijajäsenet antaisi samaan tapaan apuaan myös omalle aikakauslehdelleen. Onhan kyseessä meidän kollektiivinen etumme.

Kysymys lehden populaarisuudesta on tuottanut tässä yhteydessä jonkin verran puhetta, sillä on aika ratkaisematon yhtälö, miten tieteellinen lehti voi olla populaari. Historiallisen seuran omaksuma kanta on, että hyvin ja selkeästi kirjoitettu sekä muotoiltu tieteellinen artikkeli on vaivattomasti myös valistuneen harrastajajoukon luettavissa, eikä lehteä pystymetsään tarjotakaan. Lehden muu sisällöllinen anti (keskustelut, tiede uutiset ym.) voidaan jopa nykyiset taloudelliset resurssi huomioon ottaen suunnitella siten, että se kiinnostaa

muitakin kuin yliopistojen tutkijoita. Tässä yhteydessä pohdittiin myös sitä, pitäisikö keskustelupalstoja avata esimerkiksi historiaa sivuavalle ajankohtaiselle kommentoinnille. Myös kirjallisuuskatsausten ja -arvoselujen tyylilajeja voitaisiin laajentaa.

Historiallinen Aikakauskirja on historian alan tiedeyhteisön lehti, joka on periaatteessa avoinna kaikille tutkijoille. Se ei ole eikä saakaan olla minkään kuppikunnan julkaisu. Sellaiseksi se muuttuu vain, jos jokin tutkijoiden ryhmä päättää itse välttää tekstiensä julkaisemista Aikakauskirjassa. Ketään ei tietoisesti syrjitä, ainoastaan huonoja tai puolivalmiita tekstejä kartetaan. Tässä yhteydessä seuran hallituksen keskusteluisa korostettiin myös lehden valtakunnallista luonnetta ja eri yliopistojen tutkijoiden esiintymistä lehden kirjoittajina tai toimittajina.

Historiallinen Aikakauskirja hankkii arvostuksensa sisältönsä kautta. Siksi lehden hallituksella on ilo haastaa kaikki maamme historiantutkijat kehittämään lehteä, kirjoittamaan, avustamaan ja keskustelemaan. Korkeatasoisen lehden ylläpitäminen onnistuu ainoastaan osallistumalla pitkäjänteisesti ja aktiivisesti. Lehden linjanvedot, sisältöideoiden yksityiskohtaisempi muokkaaminen ja osastojen kehittäminen ovat käynnissä uuden päätoimittajan johdolla, joten siihen palataan lähitulevaisuudessa.

JYRKI VESIKANSA

HAikin uusi aika

■ Lukija tuskin huomaa Historiallisen Aikakauskirjan (HAik) hallintojärjestelyä uudistetun, vaikka olisi vilkaissutkin kansilehden "apinalaatikkoa". Ensi vuonna aloittavan uuden päätoimittajan jälki näkyy aikanaan. Lukijalle tärkeä on kuitenkin sellainenkin yksityiskohta kuin osoitteenmuutoksen helppo hoitaminen ja sen varma toteuttaminen.

HAikin hallinto on ollut kaksijakoinen. Sisältökysymykset linjasi aiemmin ns. toimitus, johon kuuluivat käsittääkseni kaikki historian professorit sekä valtionarkistonhoitaja. Kollegion paisuttua perustettiin toimitusneuvosto, johon sekä Suomen Historiallinen Seura (SHS) että Historian Ystävien Liitto (HYL) valitsivat seitsemän jäsentä. Talouskysymyksiä on perinteisesti hoitanut nelijäseninen taloudellinen valtuuskunta.

HYL:n tultua toimitusneuvostossa 1997 vetovuoroon jouduin sen puheenjohtajaksi – lähinnä kai journalistisen kokemukseni takia.¹ Taloudellisen valtuuskunnan ja HYL:n puheenjohtaja *Veikko Löyttyniemi* kiinnitti tällöin huomiota HAikin levikin jo vuosia jatkuneeseen alentumiseen. Alan ammattilaisena hän lisäsi, että samoin oli käynyt jokseenkin koko suomalaisessa lehdistössä 1990-luvulla. Mielestämme asiaa kannatti silti pohtia. Käsitykseeni vaikuttivat varmaan kokemukset Uuden Suomen pitkästä kuolinkamppailusta. Selityksiä ei siinäkään koskaan puuttunut – ne eivät silti lopulta auttaneet.

Populaari tieteellinen aikakauskirja

Toimitusneuvosto asetti kesäkuussa 1997 seitsenjäsenisen työryhmän pohtimaan tilannetta. Taustaksi prof. *Raimo Salokankaan* oppilas *Leena Ripatti* teki pienen lukijatutkimuksen, jonka kohderyhminä oli histo-

1. Kirjoittaja oli HAikin toimitusneuvoston puheenjohtaja 1997–99 ja on nykyään lehden hallituksen varapuheenjohtaja.